

гії, мистецтвознавства, культурології, педагогіки та філософії освіти. Вип. 2. – Львів: Ставропігон, 2008. – С. 46-65.

16. Основы культурологи: учеб. пособие / Отв. ред. И.М. Быховская. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 496 с.

17. *Петренко Е. Л.* Ю. Хабермас размышляет о модерне / Е.Л. Петренко // Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. [перевод с нем.] – М.: Изд-во «Весь Мир», 2003. – С. 395–410.

18. Постмодернизм. Энциклопедия. – Мн.: Интерпрессервис; Книжный дом, 2001. – 1040 с. – (Мир энциклопедий).

19. *Сафонова Л. В.* Постмодернистский текст: поэтика манипуляции / Л. В. Сафонова. – СПб.: ИД Петрополис, 2009. – 212 с.

20. Современная западная философия: Словарь / Сост.: Малахов В.С., Филатов В.П. – М.: Политиздат, 1991. – 414 с.

21. *Тарнас Р.* История западного мышления [пер. с англ. Т.А. Азаркович] / Ричард Тарнас. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1995. – 448 с.

22. *Филиппович А.В., Семенова В.Н.* Послесловие. Против постмодернизма / А. В. Филиппович, В. Н. Семенова // Новейший философский словарь. Постмодернизм / Главный научный редактор и составитель А.А. Грицанов. – М.: Современный литератор, 2007. – С. 791-810.

23. Філософський енциклопедичний словник : [голова редкол. Шинкарук В. І.]. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.

УДК 130.2+930.1

Марина Борисівна Столяр

кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії та культурології
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т.Г. Шевченка

ІЕРОФАНІЯ ДУХОВНОГО СМІХУ В ТОТАЛІТАРНОМУ ОБРАЗІ РАДОСТІ

У статті виділяються та характеризуються два різновиди сміху в радянській культурі – «сміх про» та «сміх над». З позицій кріпторелігійної концепції культури досліджується така сакральна складова «сміху про» як ієрофанія духовного сміху.

Ключові слова: радянська культура, ієрофанія, духовний сміх, радість, кураж, сакральне, профанне, тоталітарні практики.

Two kinds of the laughing in soviet culture («laughing-in» and «laughing-at») are pointed out and characterized in the article. According to the principles of the cryptoreligious conception of culture, the author explores hierophany of spiritual laughing as the sacral component of the «laughing-in».

Key words: soviet culture, hierophany, spiritual laughing, joy, courage, sacral, profane, totalitarian practices.

На сьогодні культурологія значною мірою відмовилася від однобічного негативістського розуміння радянської культури. Все чіткіше звучить тема *протистояння* радянської культури тоталітарним практикам – протистояння, в якому культура перемогла [1, 7]. Та це була піррова перемога. Падіння держав-

ної ідеології призвело до падіння і непересічних культурних цінностей, що чинили опір тоталітаризму.

Серед культурологічних досліджень, що вивчають менталітет людей певного народу та історичного періоду, одне з чільних місць посідає тема радості. Мова йде про дослідження С.С. Аверінцева, Д.С. Ліхачова, А.К. Байбуріна, А.Л. Топоркова, В.В. Бичкова, Ю.Н. Давидова, О.В. Голозубова, Л.В. Карасьова, В.А. Малахова, С.В. Пролєєва, А.М. Панченко, М.Т. Рюміна, В.Г. Табачковського, диякона Андрія Кураєва, інокіні Татіяни (Спектор), Р. Лахманн та інших.

Кожна культура має особливий образ радості, своє розуміння її причин та складових. Цей образ пов'язано із певним витлумаченням *сенсу життя як стрижнем культуротворчої діяльності людини* [2]. Однак говорячи про радість, не треба забувати, що в суспільстві, де панувала сакралізована ідеологія, крім індивідуального виразу радості існував ще чіткий ідеологічний образ ентузіазму, який певною мірою визначав й індивідуальну поведінку людини, особливо під час відправи конкретних культових дій (демонстрацій, з'їздів, зустрічей із політичними лідерами тощо). Наразі ми спробуємо розібратися з питанням, що робило цей ідеологічний образ не просто вираженням певної онтології, а й надавало йому *сакралізованого* статусу.

Дослідження духовної складової радянського тоталітарного образу радості виходить з методологічних засад крипторелігійної традиції в культурології, з погляду якої *культури, яка була б недуховною, нерелігійною, взагалі не існує*. Прот. Олександр Шмеман називає культуру нового часу постхристиянською, тому що навіть найбільш секулярні, антирелігійні і антихристиянські ідеї та ідеології, які ними рухають, є так чи інакше плодами секуляризованої есхатології. Аналогічну позицію займає М. Вебер. Досліджуючи капіталістичний спосіб життя, він демонструє його релігійну, духовну основу, що є протестантською етикою з характерним для неї розумінням благодаті, сенсу життя і спасіння. Найбільш фундаментальні дослідження релігійних основ комунізму як цивілізаційної парадигми здійснили філософи М. Бердяєв та С. Булгаков. А відомий культуролог та феноменолог М. Еліаде дійшов висновку, що в будь-якій культурі присутніми є *ієрофанії*, тобто духовні сенси, що є проявами священного в буденному, сакрального – в профанному [3, 18].

«Феноменологію» М. Еліаде ми використовуємо в енергетичному дискурсі, згідно з яким ієрофанія є не тільки проявом сакрального в профанному, але й *енергетичною основою* сприйняття відповідних практик та артефактів культури. Застосування методу Еліаде дає цікаві результати як на матеріалі радянських тоталітарних практик, так і на предметному полі відповідної сміхової культури.

Як вважають представники крипторелігійної традиції, комуністичний світогляд саме тому охопив широкі маси, що він імітував релігію. Такої думки дотримуються *західні* (Ж. Марітен, А. Тойнбі, К. Поппер, М. Еліаде, М. Епштейн тощо) та *вітчизняні* (М.О. Бердяєв, С.М. Булгаков, С.Л. Франк, В.О. Лекторський, Е.Ю. Соловйов тощо) дослідники.

Використовуючи методологічні положення крипторелігійної культурології, автор застосовує ці положення для аналізу емпіричного матеріалу, який в філософії культури ще не був предметом відповідного аналізу. Зокрема мова піде про специфічно радянський образ радості та його духовні витoki. Таким чином,

об'єктом даної статті є радянські культурні практики в цілому, а предметом виступає зміст радянського образу радості, що стверджувався ідеологією.

Цей образ радості втілювався в сміхових практиках двох основних видів, які ми умовно назвемо «*сміх про*» та «*сміх над*». «*Сміх про*» звучить в радянській дійсності там і тоді, коли його джерелом виступає виключно позитивний, позбавлений критичного відтінку, радісний, оптимістичний сенс, що формується ідеологізованою частиною культури. Особливо це стосується кіно, у тому числі і документального, а також радянських пісень та «літературних частівок». Достатньо точно уявлення про ідеологічно прийнятну пропорцію співвідношення радісного «сміху про» і «сміху над» людськими пороками як виразом певних соціальних хвороб може дати фільм «Цирк» (1936 р., режисер Григорій Александров). Тільки в одному епізоді звучить сміх адресний, негативний – глядачі цирку сміються над фон Кнейшицом, який відкриває таємницю Меріон Діксон, яка має дитину від чорношкірого. Обурення американця виглядає для радянських людей просто смішним, інакше кажучи, абсолютно безпідставним. У більшості ж сцен ми чуємо сміх молодості і щастя, відчуття повноти життя і гордості за свою країну. Концентрованим виразом цій радості є пісня на музику Ісаака Дунаєвського «Широка страна моя родная» (слова В. Лебедева-Кумача).

Що ж до «сміху над», то цей вид сміху у першій половині ХХ ст. відноситься ідеологією до сфери критики «регресивного», того, що «віджило» – життя та діяльності «експлуататорських класів». Поступово в структурі «сміху над» посилюється критичний аспект щодо суто радянських ідеологічних практик. У другій половині ХХ ст. відбувається поступове витіснення «сміхом над» у якості самокритики «сміху про» як виразу оптимізму щодо можливості майбутнього комуністичного суспільства.

Зрозуміло, що слово «радість» може вживатися в дуже різних значеннях. Радість як переживання повноти людського буття виходить з переваги певного образу цієї повноти. Говорячи про співвідношення сміху і радості, потрібно мати на увазі, що справжня радість не супроводжується сміхом як певною підсвідомою реакцією. Давно вже доведено і на прикладах масової поведінки, і на особових прикладах, що сміх – це, можна сказати, сіамський близнюк нудьги. Сміх – одна із частин медалі, іншим елементом якої є смуток (автор наразі звертає увагу на афектний аспект коливання від одного полюса до іншого, а не на моральну антитезу сміху, яку Л.В. Карасьов визначив як сором) [4].

Якщо використовувати запропонований Аристотелем метод обчислення «золотої середини», то справжня радість знаходиться між двома крайнощами – надмірним зовнішнім проявом веселості і катастрофічним відчуттям внутрішнього дефіциту позитивних емоцій. Згідно з Аристотелем, «золота середина» розташована не чітко по центру між двома недоліками – вона трохи зсунута у бік недоліку недостатчі, тобто вона лежить поза сферою смішного.

Безумовно, поза сміхом знаходився і той образ радості, який прагнула утвердити радянська ідеологія за допомогою різноманітних культурних практик. У цьому ідеалі можна розглянути переплетення декількох рівнів значень. По-перше, це була не завжди рефлектована демонстрація лояльності стосовно радянської влади, певний ідеологічно «радісний» конформізм. По-друге, «сяючі» обличчя радянських громадян слугували виразом їх колективної гідності перед

обличчям іншої соціальної системи: «Дивіться, заздріть, я громадянин Радянського Союзу!» (В. Маяковський). То була *радість як гордість за «передовий суспільний устрій»*, за свою країну, що зуміла першою вирватися «до сяючої далечіні комунізму». Тобто дуже важливу роль у формуванні образу радісного будівельника комунізму мав пропагандистський момент – артефакти культури покликані були віщати *всьому світу*, наскільки щасливо живеться в СРСР. Радянські люди повинні були демонструвати «зовнішньому світові» вищу якість життя, ніж це було насправді. Подібна демонстративність, розрахована на представників інших цивілізацій, спостерігається в багатьох культурах. Образ радісної, задоволеної життям людини був не просто «брендом», а своєрідною ідеологічною зброєю. Був ще в цьому відчутті *ентузіазм* з приводу прекрасного майбутнього, що малювалося виключно яскравими і світлими фарбами, а також суто віковий, молодіжний оптимізм.

Крім того, радянський ентузіазм – це соціально забарвлена радість особистого залучення до грандіозних завдань побудови комунізму, індивідуальної участі в цьому великому «історичному прориві» народу. Радість розумілася як *індивідуальне переживання* того, що *тобі* повезло народитися саме в цій країні і саме в цей час. І нарешті, все це поєднувалося з «вузько-особистим» розумінням радості як відчуття, пов'язаного з любов'ю і сімейним щастям.

Із сказаного виходить, що теоретики марксизму-ленінізму не зовсім точно визначали власне розуміння щастя як поєднання суспільного і особистого. Правильніше було б сказати, що це було поєднання суспільного з суспільно-особистим, тобто соціальне явно переважало. Ця радість компенсувала всі біди і нещастя, примиряла людину з убогістю, голодом, страхом. Вона ж була головним «брендом» *радянської людини (дійсно радянської, а не просто жителя країни)*. І згідно з прогресистською схемою це щастя повинно було постійно посилюватися: «Все вище, і вище, і вище стрімим ми політ наших птиць», «з кожним днем все радісніше жити», «жити стало краще, жити стало веселіш». Крім того, передбачалося, що щастя радянської людини не може навіть приблизно порівнюватися з відповідними почуттями людей, що живуть в інших соціальних просторах. У пісні В. Лебедева-Кумача «Широка страна моя родная» про це співається так:

И никто на свете не умеет

Лучше нас смеяться и любить (виділено нами. – М.С.).

Ідеологічна доктрина стверджувала, що знищення приватної власності повинно призвести до такої кардинальної зміни способу життя у всіх його проявах, що людина вперше в історії зможе розвернути всі свої творчі сили і відчутти себе «творцем історії» і «ковалем власного щастя» одночасно. Радянська епоха мала в своєму ідеологічному арсеналі величезний віртуальний простір комуністичної мрії. І образи цього простору давали настільки сильну надію на прекрасне майбутнє, що навіть «*серед упорної боротьби і праці*» (тільки подальші епохи можуть оцінити, наскільки важкою була тоді праця і якою за інтенсивністю точилася соціально-політична боротьба) люди співали і сміялися як діти:

Ведь мы такими родились на свете,

Что не сдаемся нигде и никогда.

Правда, пояснення типу «ми такими народилися» культурологічному дослідженню не підходить. Крім віртуального простору комуністичної мрії було

ще і реальне соціальне поле, що було «очищеним» від правлячих класів. Подібне відбувається в природі, коли рубається старий, розлогий дуб. На звільненому просторі безліч паростків вступають у боротьбу за місце під сонцем. Кожному з них відкривається *реальна* можливість вирватися зі своєї природної ніші, завоювати нову сферу впливу. Поки між звичайним громадянином і політичною елітою суспільства лежить непрохідне провалля (соціального походження, рівня добробуту, реальної влади, можливості використовувати певні силові структури держави тощо), цей громадянин зайнятий відтворенням власного життя в його сталих межах або намагається хоч би трохи зрушити межі свого існування в рамках можливого (заробити, здобути освіту, ненабагато підвищити соціальний статус, одружитися, народити дітей). Та в революційні періоди історії правлячий клас втрачає свої можливості забезпечувати спадкоємність влади в межах свого ж класу або групи людей. Більше того, ця група або клас стають переслідуваними, гнаними. Відповідно, вакантними стають не тільки окремі місця у владі, але і весь інститут влади. У суспільстві, яке повністю знищило декілька класів і яке *регулярно* проводило «очищення» керівних органів, боротьба за місце під «сонцем» державних благ була *систематичною і постійною*. Отже надії були у всіх, хто підходив для кар'єри за соціальними параметрами. А це – більшість населення країни.

До цього слід додати ще і такий важливіший чинник як *демографічний*. Радісні надії властиві *молодим* людям незалежно від соціального часу, в якому вони живуть. Навіть у найжорстокіші часи *молодь любила, сподівалася і веселилася без видимих на те причин, але тільки через надлишок енергії і надій*. Нехай громадянська війна і репресії забрали частину населення, та дореволюційні показники народжуваності і кількісного співвідношення чоловічого і жіночого населення, людей похилого віку і молоді були настільки позитивними, що навіть ці трагедії не змогли зламати загальну демографічну ситуацію у бік переважання літніх людей в суспільстві, як це відбувається вже у наш час. За матеріалами перепису 1897 р. (цьому перепису ми ще можемо довіряти) молодші вікові групи до 20 років налічували майже 50% всього населення країни, а відмінності в розподілі за віком чоловіків і жінок були, загалом, незначними (діти до одного року, складала в європейській частині Росії 1696, 7 тисяч немовлят чоловічої статі і 1691,0 тисяч немовлят жіночої статі) [5, 264]. Таким чином, велику частину населення становила молодь. *А сміх без причини – це зовсім не ознака глупоти, як прийнято говорити, це – ознака молодості*. І з цієї точки зору підстави для масового ентузіазму теж стануть частково зрозумілі.

Не потрібно скидати з рахунків і факт сублімації новою ідеологією енергії еросу. А.Б. Залкінд у статті «Дванадцять статевої заповіді революційного пролетаріату» висловлює «пролетарський катехізис» з питань статевого життя, яке відтепер перестав бути приватною справою окремої людини і стає однією зі сфер соціально-класової організації пролетаріату, що переміг: *«Буття визначає свідомість. Статеве повинне цілком підкорятися регулюючому впливу класу»* [6]. Це означає, що *статеві енергії повинні були цілком слугувати соціальним завданням, сублімуватися в руслі побудови комунізму*.

Описаний вище зміст поняття «радість» був знаком епохи з її ризиками, страхами, несподіванками, неймовірним соціальним динамізмом, запаморочливими мріями, надіями і небаченим ентузіазмом. Та *епоха грала в життя радіс-*

но і ризиковано, як грає дитя грубими, простими іграшками і небезпечними для життя предметами одночасно.

Тип радісного збудження, що виникає внаслідок всіх названих вище обставин, можна назвати словом «кураж». Володимир Даль пише, що це слово має сенс веселого свавілля на ґрунті збудження, зокрема алкогольного [7, 221]. Тобто це слово виражає хворобливий характер веселості, а точніше, мова йде не про веселість, а про такий стан, який називається «веселим». «Веселий» має зовнішню подібність веселості, але внутрішньо, духовно є чужим справжній веселості. Як і слово «прелєсть» в церковнослов'янській мові означає уявну красу, що спокушає, так само слово «кураж» характеризує оманливу та духовно нездорову веселість, яка чревата смутком, тугою, похмурим станом духу. Відкидаючи християнську релігію, К. Маркс і його послідовники мимоволі відкрили таємницю соціалістичного «куражу» – вони створили ідеологію, що стала «опіумом», причому опіумом саме для простого народу.

Та зрозуміти сміхову складову радянської культури за великим рахунком неможливо, якщо не мати на увазі релігійний підтекст такого явища як радянська культура і якщо не розглядати дану культуру в контексті всієї вітчизняної історії з характерним для неї ставленням до сміху як явища певного духовного спектра. Виявлене вище розрізнення видів сміху («сміху про» і «сміх над») укорінюється, на наш погляд, в традиційному для вітчизняної православної культури зіставленні – духовного сміху і власне сміху. Особливо виразно ставлення до сміху як до «некерованої і тому небезпечної «стихії» помітно в російській православної культурі, з якої дуже багато що неявно і в спотвореному вигляді позичено було культурою радянською. І українською, і російською мовами «односкладове, уривисте, фонетично вельми виразне слово «сміх» систематично римується з таким же односкладовим і уривистим» – «гріх» [8]. Ось що пише відома за кордоном дослідниця сатири М.В. Гоголя черниця Татяна (Спектор): «Власне сміх святі отці називають також терміном сміхотворність, а духовний – термінами сміх душі, душевний сміх, радість та веселоці духу (виділено нами. – М.С.). Вдаватися до нестримного і непомірного сміху – знак нестриманості, неприборканих розумом рухів... пихатої душі. Душевну радість виявити світлою усмішкою не осоружно пристойності, оскільки... написано: Радісне серце лице веселить [Пр. 15, 13]. ...сміхотворність входить в область гріха... Духовний же сміх, навпаки, є знак звільнення від гріха. ...сміхотворність привноситься в людське життя дияволом та його слугами. Духовний же сміх – це дар Божий. Дар духовного сміху отримує той, хто багато плаче, тому що сльозами душа очищується від гріха, і Господь посилає в очищену душу теплоту (вогонь), світло і радість. Ось ця радість і є духовний сміх» [9].

Український філософ Г.С. Сковорода, який захищав християнські цінності проти язичницької по духу філософії Нового часу, неодноразово говорив про християнство як виключно радісний, оптимістичний світогляд. Він настільки вважав цей момент – момент радості, щастя, духовної насолоди – істотним для справжнього християнина, що навіть дозволив собі дуже близько прийняти до серця філософію Епікура, вважаючи його передвісником Христа не в меншій мірі, чим філософію стоїків.

Безперечно, що святі, крім всього іншого, – люди радісні. Причому радість їх має дивовижну властивість – вона передається іншим людям (навіть

дуже похмурим) і при цьому зберігає в душах людей незрівнянно велику стійкість порівняно з будь-якою іншою веселістю. «Небеса убо достойно да веселятся, земля же да радуется: да празднует же мир, видимый и невидимый, Христос бо восста, веселие вечное» (Пасхальний канон, піснь 1), – співається в *пасхальному* богослужінні православної церкви. А в п'ятій пісні канону до пресвятої Богородиці звучить така молитва: «Исполни, Чистая, веселия сердце мое, твою нетленую даючи радость, веселия родшая виновнаго». Навіть поняття «Страху Господня» означає в православній традиції серцеву, духовну веселість: «Возвеселится сердце мое бояться Имени Твоего» [Пс. 85:11].

Заперечуючи і спотворюючи християнське розуміння сміху, радянська ідеологія все ж таки намагалася нав'язати сміховій культурі зредукований варіант саме *духовного* сміху, що розумівся в соціально-класовому, прогресистському дусі. Світлі, відкриті, радісні особистості, сяючі очі людей, білозубі усмішки, розмашиста, упевнена хода, – ось фрагменти, з яких складається образ радянської «справжньої радості». Як тут не згадати слова великодневного канону: «К свету идяху Христе, веселыми ногами, Пасху хвалящее вечную» (Канон, піснь 5).

З одного боку, ідеологія використовувала ієрофанію духовної радості, духовного сміху, а з іншого, прагнула цілком контролювати сміх негативний, предметний, сміх над чим-небудь, спрямовуючи його у вигідний для себе бік.

Отже, крім *сміху як вираження радості*, молодості, надії, ентузіазму в радянській культурі існував ще один різновид – сміх, що має адресата. Якщо радісний сміх виражав чисту спрямованість у майбутнє, то сміх адресний був направлений проти «пережитків минулого», «хвороб зростання» і конкретних носіїв соціального негативу. Цей сміх переважав у сміховій культурі 20-х рр. (особливо в творчості М. Зощенка), потім був витіснений на другий план сміхом першого виду аж до 60-х рр. ХХ ст. Зазначене вище співвідношення життєрадісного і негативного сміху на користь першого спостерігається аж до 60–90-х рр. – часу розквіту політичного анекдоту, виникнення «саміздатівської» сатири. *Люди демонстрували ідеологічний кураж все менше, а все більше сміялися від безсилля щось змінити.*

Феноменологічне дослідження тоталітарних практик радянської ідеології, що, редукуючи поверхневі сенси останніх, прагне відшукати певні ієрофанії, відблиски духовних, сакральних сенсів у профанному матеріалі, приводить до висновку про існування перетину між релігійним поняттям *духовного сміху* в християнській традиції і між практиками специфічно радянського образу радості. Таким чином, радянський образ сміху як радості був матеріалізованим варіантом *райського блаженства*, – ні з чим іншим цей образ поєднання особистого щастя (віри, надії, любові), колективізму (псевдособорності) і історичного (есхатологічного) оптимізму зіставити просто не можна.

Література

1. *Столяр М.Б.* Религия советской цивилизации / М.Б. Столяр. – К.: СтилоС, 2010. – 177 с.
2. *Столяр М.Б.* Пошуки сенсу життя в європейській культурі: дві світоглядні парадигми / М.Б. Столяр // Вісник Чернігівського держ. пед. університету. – Вип. 32. – Філосо. науки. – Чернігів, 2005. – С. 5–10.
3. *Элиаде М.* Священное и мирское / М. Элиаде. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1994. – 144 с.

4. *Карасев Л. В.* Философия смеха [Электронный ресурс] / Л.В. Карасев. – Режим доступа: <http://teologia.ru/www/biblioteka/estetika/karasev.htm>
5. *Рашин А. Г.* Население России за 100 лет / А. Г. Рашин. – М.: ГОССТАТИЗДАТ, 1956. – 352 с.
6. *Залкинд А. Б.* Двенадцать половых заповедей революционного пролетариата [Электронный ресурс] / А. Б. Залкинд // Революция и молодежь. – М.: Изд-во Коммунистического Университета имени Я. М. Свердлова. – 1924. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/_12SexZap.php
7. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка: [в 4 т.] / В. Даль. – Т.2. – М.: Рус. яз., 1989. – 780 с.
8. *Аверинцев С. С.* Бахтин и русское отношение к смеху [Электронный ресурс] / С. С. Аверинцев – Режим доступа: <http://www.philology.ru/literature1/averintsev-93.htm>
9. Татиана (Спектор), инокиня. Опасная инверсия: смех Гоголя как способ борьбы со злом. К 200-летию Николая Васильевича Гоголя [Электронный ресурс] / Татиана (Спектор), инокиня. – Режим доступа: <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=1557>

УДК 111.852:7.01(52)

Марина Валеріївна Ратко

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музичного виховання
і хореографії Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ЯПОНСЬКА ТРАДИЦІЙНА ЕСТЕТИКА: ДО ПРОБЛЕМИ КАТЕГОРИЗАЦІЇ

У статті розглядається проблема категоріального визначення традиційної естетики Японії; висвітлюється сутність таких філософсько-естетичних понять, як аваре, юген, вабі, сабі, окасі, а також їх прояви у різних сферах художнього життя японців (поезії, живописі, гравюрі тощо).

Ключові слова: естетика Японії, категорія, аваре, юген, вабі, окасі.

The article deals with the problem of categorical definition of a traditional aesthetics of Japan. The author demonstrates the philosophico-aesthetic notions as avare, yugen, vabi, sabi, ocasi and their manifestation in different spheres of the cultural life of the Japanese (poetry, painting, print).

Key words: aesthetics of Japan, category, avare, yugen, vabi, ocasi.

Естетична культура Японії – явище багатопланове, різнопланове, неоднозначне і ще й досі до кінця не усвідомлене. Досконалістю форм, глибиною понять воно привертає до себе увагу, спонукає науковців до проникнення в саму його суть, усвідомлення неповторності естетичних феноменів. Однак японську естетику за її природою дуже важко описати, а ще важче її систематизувати. Адже прекрасне, з точки зору японців, неможливо пояснити, його можна лише відчувати. Вони красу не абстрагували, не писали про неї трактатів, не підкоряли її мистецтво певним законам. «Краса аваре (чарівного), юген (таємничого), сабі